

Ekonomске posljedice koronavirusa i potrebne mjere

Autor: Faruk Hadžić (april, 2020.)

I prije dolaska ekonomske krize, uzrokovane pojavom COVID-19, **ekonomija u Bosni i Hercegovini je pokazala znake slabljenja i usporavanja tokom 2019. godine.** Glavni razlozi usporavanja ekonomije su negativni vanjski uticaji poput: **usporavanja ekonomije u Njemačkoj, recesija koja je pogodila Italiju, pad vrijednosti turske lire** zbog trgovinskog rata sa SAD-om u drugoj polovini 2018. godine i **takse na uvozne proizvode iz BiH** koje je uvelo Kosovo.

Sve ove zemlje su značajni vanjskotrgovinski partneri BiH, što je u konačnici dovelo da se **vanjskotrgovinski deficit BiH u 2019. godini poveća za 669 miliona KM u odnosu na 2018. godinu.** Povećanje vanjskotrgovinskog deficita, zajedno sa **padom industrijske proizvodnje na godišnjem nivou od 5,5%,** dovelo je do **smanjenog ekonomskog rasta na nivou od 2 do 2,2 posto,** prema projekcijama analitičara, te MMF-a na nivo od 2,7%.

S obzirom na to da Bosna i Hercegovina ima nisku osnovicu za obračun BDP-a, **skromna stopa ekonomskog rasta za BiH predstavlja stagnaciju,** zbog bržeg napredovanja drugih susjednih zemalja. Usporavanje ekonomije se odrazilo i na prikupljanje javnih prihoda. Podaci Porezne uprave FBiH za **2019. godinu pokazuju da su javni prihodi porasli samo 2,28 posto ili 118 miliona na godišnjem nivou,** dok u je povećanje u prva dva mjeseca 2020. godine iznosilo 2,67 miliona KM u odnosu na isti period 2019. godine.

Uticaj pandemije na ekonomiju BiH

Dolaskom krize u martu, došlo je i do **smanjenja poreskih prihoda za period januar – mart 2020. godine u odnosu na isti period prošle godine za 67,7 miliona KM**. Kompanije iz Bosne i Hercegovine **već od januara osjećaju posljedice pandemije COVID-19 i to zbog pada uvoza iz Kine, te izvoza na područje Italije**, da bi ozbiljne posljedice krenule polovinom marta zbog zabrane obavljanja djelatnosti većeg broja privrednih subjekata.

Posljedice po ekonomiju BiH će se osjetiti u nekoliko talasa. U prvom talasu, najveće posljedice će se osjetiti **u sektorima prerađivačke industrije**, koja zavisi od uvoza sirovina iz inostranstva i izvoza na tržišta poput Italije i Njemačke, **turističkog sektora koji se ogleda u ugostiteljstvu i hotelijerstvu**, te ostalih uslužnih djelatnosti. U drugom talasu, **posljedice će se osjetiti u svim sektorima**, ne samo onim gdje je zabranjen rad, već i drugim sektorima, **zbog pada privredne aktivnosti**. Nakon ponovnog pokretanja rada, nakon početnog perioda, **mnoga pravna lica mogu ponovno otpustiti radnike zbog pada potražnje na tržištu**, a čiji je glavni uzrok pad potrošnje.

Prema prvim zvaničnim podacima, **samo u FBiH je u periodu od 16.03. do 16.04., smanjena registrovana zaposlenost za oko 24.000 radnika**. Prema ovim podacima, **za samo jedan mjesec, ekonomski je poništeno sve ono što se gradilo posljednje dvije godine**. Posljednji put, isti broj zaposlenih osoba, FBiH je imala u martu 2018. godine.

Nekoliko je različitih mogućnosti i pravaca djelovanja, kako bi se ublažile negativne posljedice pandemije COVID-19 na ekonomiju Bosne i Hercegovine. S obzirom na to da je **potrošnja ključna u izračunu BDP-a, svaki pad potrošnje stanovništva dovest će neminovno i do pada BDP-a**. Prema podacima iz 2018. godine, **sektori prerađivačke industrije, trgovine na veliko i malo, te djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, doprinosili su BDP-u sa 9,8 milijardi KM ili 29 posto ukupnog BDP-a**. Ovi sektori su zapošljavali **oko 360.000 radnika ili 44 posto svih zaposlenih**, što ujedno čini **temelj privatnog sektora**.

Hitne mjere trebaju biti usmjerene prema firmama i prema radnicima. Nosioci privredne aktivnosti su mala preduzeća koja zapošljavaju veliki broj radnika. I prije dolaska same krize u BiH, **poslovni ambijent je značajno bio opterećen visokim porezima i doprinosima, administrativnim barijerama i velikim brojem parafiskalnih nameta**. Upravo zbog toga, male firme i obrti vode svakodnevnu borbu za održavanje poslovne aktivnosti i finansiranja doprinosa, obaveza, dobavljača, plata zaposlenih i svih onih troškova poslovanja.

Privatni sektor je taj koji stvara novu vrijednost u ekonomiji. Kada radnici, koji su okosnica privatnog sektora, potroše svoju platu, potrošeni novac se multiplicira više puta. **Što se više novca troši, veći je multiplikator potrošnje**, a time se i više novca prikuplja kroz indirektno oporezivanje i usmjerava u budžete. **Od tog novca, koji se prikupio kroz oporezivanje potrošnje, finansiraju se stalno rastuće potrebe javnog sektora**, poput plata zaposlenih u javnom sektoru, dijelom penzija, invalidnina, poticaja, i drugih vidova pomoći, nabavke službenih automobila i slično. Na taj način se produžava ciklus potrošnje kroz izdatke zaposlenih u javnom sektoru, što onda dovodi do dodatnog punjenja budžeta.

Smanjenje zaposlenosti zbog COVID-19 krize, primarno se odražava na privatni sektor, što dovodi do prekida lanca potrošnje, a time ugrožavanju budžetske stabilnosti i finansiranje javnog sektora. Zbog toga je **neophodno primarno pomoći privatnom sektoru** i održavanju privredne aktivnosti na način da se oslobode plaćanja doprinosa u narednom periodu i preuzme finansiranje dijela neto plate radnika.

Prosječna neto plata zaposlenih u privatnom sektoru je nešto više od 600 KM, ili 1.000 KM bruto. Pomoć privredi bi bila da entiteti preuzmu obavezu finansiranja doprinosa, poreza na dohodak i dijela neto plate, tako da **zbirna pomoć iznosi 80% iznosa bruto plate ili 800 KM po uposleniku**. Na taj način bi se održala potrošnja, zadržala privredna aktivnost i minimizirali negativni efekti po ekonomiju BiH.

Makroekonomske simulacije pokazuju da bi **pad BDP-a u BiH mogao iznositi minimalnih 4 posto, ukoliko bi se pomoglo privredi i radnicima u ovoj godini** sa oko dvije milijarde KM, putem direktnih i indirektnih poticaja. U toj simulaciji, do kraja

godine bi se zaposlenost smanjila za oko 33.000 radnika. **U pesimističnom scenariju, ukoliko u potpunosti izostane pomoć vlasti, pad BDP-a bi mogao iznositi čak 9,5 posto sa smanjenom zaposlenosti od oko 96.000 radnika.** Vlasti u BiH su, kroz Pismo namjere prema MMF-u, prognozirale pad BDP-a od 5 posto sa potrebom za vanjskim finansiranjem u iznosu od 910 miliona EUR-a.

Analize su pokazale da je **finansijski povoljnije sada se zadužiti i pomoći održavanju privredne aktivnosti i zadržavanju radnih mjesta**, što bi omogućilo da firme u nastavku godine uplaćuju doprinose, nego pustiti smanjivanje privredne aktivnosti i otpuštanje radnika, te ulaganje u ponovno podizanje aktivnosti. **Finansijske uštede bi iznosile na godišnjem nivou oko 240 miliona KM kroz manje zaduženje sada**, nego kasnije u toku godine, kada bude potrebno finansirati sve budžetske potrebe.

Mjere, koje vlade trebaju donijeti, trebaju biti usmjerene na hitne, kratkoročne mjere pomoći privredi i radnicima, te one koje su više srednjoročne i dugoročne, koje trebaju održavati plan suštinskih reformi, poput poreske reforme za smanjenje poreskog opterećenja rada i potrošnje, omogućavanju bržih i lakših procedura registracije i zatvaranja pravnih lica, te digitalizacije poslovanja. Pored ročnosti, važno je grupisati mjere prema nadležnosti, uključujući sve nivoe vlasti, kako bi se osigurali sinergijski efekti provedbe mjera i pomoći.

Za Media.ba, komentar autora o medijskom izvještavanju o ekonomskim temama:

„Dosadašnje izvještavanje medija vezano za ekonomske posljedice COVID-19 pandemije je bilo vrlo dobro. To se može posebno reći za dio izvještavanja o mogućim ekonomskim kretanjima, projekcijama i prijedlozima za ublažavanje negativnih posljedica. Dio koji je mogao biti više medijski praćen jesu mjere koje su nudili predstavnici vlasti. Možda su mediji u tom segmentu mogli odigrati bitniju ulogu, kako bi se kroz dodatni pritisak ponudila kvalitetnija rješenja. Kao dobar primjer medijskog pritiska se može navesti afera 'Respiratori'“.